

Universal Declaration of Human Rights - Dagbani

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the UDHR in Unicode project, <http://www.unicode.org/udhr>.

ZAL'SHEŊA ƊAN KPAŊSIR' ZƆSIMDI NI NANGBAN YINI ANDUNIA TIŊGBANA SUNSUUNI

LAHABAL' TUULI

Yelimaŋli, behigu kam yi yen mali kɔre ni dariza zaŋ n chan sal' mini o kpee sunsuuni faashee ka be che tab' bɔbbu ni tab' muysubu yirun yirun. Din lan pahi, di bi tu ka bɔliyoli be be nimdi ni. Din nyaana, di bi lan tu ka zab chɔyima ɲan ka alifaani gɔr be be sunsuuni. Yeltɔy' yoya lala n yi dɔysi nam tɔbu, ka bebu kɔŋ tulaale. Sal-nim yi lihim zɛm zal' sheŋa ɲan be litaafi ɲɔ ni ka zilsigu ni fabila nabigi m-maan pahi nabili be sunsuuni. Asheɛ tɔysigu ni shaawara ni be sheli, fabila ni yolitem ka ka di beni.

Din ni che ka fukumsi ni muysigu sayim zɔsimdi ka sokam ti zɔr' n bahiri o sol' la, di tuya ka ti niŋ kookali niŋ ti suhu ni, ka zal' sheŋa ɲankam be litaafi ɲɔ ni daalifaani tabili sokam. Zal' sheŋa din be litaafi ɲɔ ni lan nyela din tɔŋdi aminsi ni zɔsimdi ka bukaata kam maana.

Tiŋbana Nangban Yini Layingu sheli be ni bɔli yubɔlig' Yunaitid Neishins la nim zaa dihi nuu gbɔŋ ni ka dama be zaa yuya ni di kpaŋsi zal' sheŋa ɲan zaa nye ɲan kpaŋsir zɔsimdi ni tɔysigu tiŋbana sunsuuni. Binnamda Naa yiko puuni, paya bi gari doo, doo mi bi gari paya. Be zaa la yim. Ni dinzuyu be bɔr' ni yeda ni suhupielli be ti sunsuuni, ka ti puha yooi tab' zuyu, ka yelli kam ku nyar ti. Din ni kpaŋsi ka zal' sheŋa ɲan be litaafi ɲɔ ni maali sokam buchi, sokam maaimi o nii n karim litaafi ɲɔ ka di kpe o tibili ni venyelinga.

Dinzugu, pumpɔŋɔ,

Jeneral Asembli Layingu ni di

ti sokam lahabali ka dama

ZAL' SHEŊA ƊAN BE LITAABI ƊO NI ƊO NYELA

ɲan ni niŋ tiŋbana ni sokam alifaani. Sokam, zaŋ n-ti tabli dunia-yili layingu balibu kam zaŋim zal' sheŋa ɲan be litaafi ɲɔ ni n-niŋ waaɓibu, ka bɔ daliri din ni che ka ɲa niŋ bayaana ni achiika: Wulinpuhili, Wulinluhili, Nudirigu, Nuzaa, ni luyulikam. Amaa Zal' sheŋa be ni yu ni ti zaasa kpaŋsi maa n-dii mbɔŋɔ.

N-dam 1

Sal' la sala. Behig' be sokam sanimi, din pa la amii. Suhizɔbo be sokam sani; ka nambɔyu beni. Suhubɔhibo mi bi lan kɔŋ yigunaadam kam sani. Dinzuyu dimbɔŋɔ zaa wuhiya ka dama di tu kamaata ka ti zaa yu tab' hali ni ti puuni.

N-yi 2

Zaligu dinkam be litaafi ɲɔ ni nyela din maani yigunaadam bukaata zaŋ n chan behigu polo. Zaligu bi ti soli ni so gahimmi o kpee. Gbampielli ka soli ka o gahim Gbansabilli; doo di biehimi paya; so mi di zaŋ o daadiini din par' o n zaŋ bɔbi o taba, o yaa zuyu. So mi di tehi ni o behig' bee o buni bee o dɔyim dahibarka bee o bilichiinsi zuyu o mali yiko din zemdi o kpee bee n zaysir' o.

Din nyaana di ka soli ka so zem o kpee ni o tiŋ viel' zuyu. Nyun ya-nim nya suman-tali di pirim ni o ya nyays' zuyu n lihi zem ban na be Soomanji-tali waamaa dabtini.

N-ta 3

So di pirim o wɔyiritali zuyu yeli ni o tum tuun sheli din gbarigir' behig' ka zal' sheŋa ŋan be kpe bi ti o yelli. Di veeni ka kookali be sokam sanimi ka fawɔyili kani.

N-nahi 4

Zaligu bi lan n sayi ni so zaŋ o ygunaadam kpee niŋ o bilaa; dama dabtim daawabu gariya ka di bi pɔra. Dinzuɣu, taali n nye li ni achiika ni nir' kɔhi dabili bee n da o.

N-nu 5

Zaligu bi lan sayi ni be niŋ so alaka bee fukumsi biɛɣu din ka albarika di tooni ni di nyaanɔ.

N-yobu 6

Zaŋ n chaŋ dunia-yili lɔɔ bee dunia-yili zaligu polo, soli kani ka be tooi pii kayili ti so, ka pii dɔɣu n ti so. Baŋ veeni nudirigu maa ka veeni nuzaa gba.

N-yopɔin 7

Zaŋ n chaŋ zal' sheŋa ŋan be kundi puuni, yelli din dir' tarima dir' bilchina. Sariya dol' la yelimaŋli, di bi doli ziri.

N-nii 8

Sariya dibu shee, Gbampielli dini ka la di kɔ ka che Gbansabilli dini; dama ti zaa la yigunaadam-nima.

N-wei 9

Zaligu bi sayi ni yelwums' chɔɣima zuyu be niŋim nir' fukumsi, bee n kpeh' o duu, bee n kar o o yaannim tiŋ' ni, o banim tiŋ' ni ka di ka soli.

Pia 10

Zaligu maa lan wuhi ni solibeni ka nir ni bɔ soya n tahi o sariya ben ni di li luyusheli ka zualinsi kani, be yi di o sariya ka di bi tiyi o nini.

Piniyini 11

1. Kootu yi di nir' sariya, n yi kpeh o la sarika, o mali yiko din zabiri oman zuyu, n bɔr lɔya-nima, ka be zaani o nyaanɔ; ka nayila ŋun gba nyami ka lala nyela ningbuŋ-duyili.

2. Zaligu lan yeli ni di ka soli ka be niŋ nir ftiina ka di lan bi tum m birigi tingban sheli puuni o ni zia maa zal' sheli; bee zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni. Nir yi tum m-birigi zaligu, be darigi' o tibili la zaligu kundi ni buysi ni be niŋim o shem.

Pinaayi 12

Zaligu lan wuhi ni di ka soli, sal-nim zamba puuni, ka be vihi nir' ni be baŋ ashili sheli din nye o dahalali; bee o daaliwumma daashili; bee o yili puuni daashhiya; bee n vihi o washiika sheŋa ŋan nye o dini; bee n bɔ daliri n filim n filim o yoli. Zal sheŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni ze la sokam nyaanɔ pa yino kɔ nyaan' ka ŋa zeya.

Pinaata 13

1. Zaligu lan wuhi ni sokam mali soli din gamdi o yubu tiŋ ŋan nuu be zal' sheŋa ŋan zali ŋɔ ni.

2. Sokam lan mali yiko din yiri o ya, n duri tiŋduya ka tiligir' o ya na ka taali sheli kani.

Pinaanahi 14

1. *Zal' sheŋa ŋan be kpe lan wuhi ni nir mali soli din zaŋdi o nyevili n zɔr tiligira ka tiŋ sheli o ni zɔ n kuli maa nim tayi n deeg' o.*

2. *Laabida, ŋunkam yi kpuyi napɔŋ lala yi tummi n birigi o tingbɔŋ zal' sheli bee Tingbana zaasa Nangban yini layiŋgu zal' sheli, o nye la o takahi bindi maa, dinzuyu, o ni va o bini.*

Pinaau 15

1. *Zaligu din be kpe lan wuhi ni nir' mali yiko din kpehiri oman zuliya sheli ni o suhu ni gbaai.*

2. *Di di pirim sheb' bee so suhuyubu zuyu n mɔŋ so yiko din ni che ka o tooi kali oman n kpehi zuliya shel' puuni o suhu ni yu.*

Pinaayobu 16

1. *Zaligu maa lan wuhi ni pay' kam ni doo kam: Kpuŋkpana waamaa Sayayelga mali yiko din kpuyiri bal' sheli o suhu ni yu n namdi zuliya o yaa tariga. Zal' she ŋa din be kpe ni sɔŋdi dɔɔ shem, di sɔŋdi pay' gba la lala.*

2. *Zaligu lan kpaŋsi yeltɔy' sheli. Yeda ni yeda shee, doo mali soli din kpuyiri o suhuyubu paya.*

3. *Zaligu lan wuh ni doo mini paya n yi layim n nam tun. Ni dinzuyu, nama dahilibarka puuni, ni be su dɔɔ mini pay' zaami.*

Pinaayopɔin 17

1. *Nir mali yiko din zaani o dahalali azichi bee n nyar' sheb' pahiri oman zuyu ka be kper' wɔlima ni.*

2. *Dunia yelwumsa ŋun zuyu ni ninvuy' yino suhuyubu zuyu, soli kani ka be ni tooi fa nir' daazia.*

Pisaayika 18

Behig' wuhiya ka dama soli kani ka so tooi bɔbi o kpee. Sokam mali soli din tumdi o yubu ka doli adiini sheli din par' o. O suhu yi ti lan je adiini sheli o ni doli maa, o lan mali yiko din loori adiini sheli din ta o yem. Limama-nim mali soli din kpaŋsir' be daadiini ka jemdi Naawuni be daahanƙaya tariga ka taali sheli kani.

Pishiyinika 19

Zaligu lan kpaŋsi ni yigunaadam kam mali yiko din dir' o suhuyubu daalizama, ka di kun o ni bɔr' luyusheli, di yi pa alizan sheli din galim.

Pishi 20

1. *Layiŋgu dinkam gbibi maaligu, litaafi ŋɔ kpaŋsir' li ka ze di nyaŋa.*

2. *Soli kani ka nir' suhu bi gbaai minti sheli ka so tooi kum o yaa zuyu muysir' o ni o kpehi di ni.*

Pishi-ni-yini 21

1. *Zaŋ n chan tingbɔŋ puuni daalizama ni nye sheŋa zaa, soli kani ka di mɔŋ so di shaawar' sheli, dama zamaatu zaa shaawara n nye li.*

2. *Tingbɔŋ kam mulichi ni yu sheli, dina n nye waaɓibu. Be suhuyubu maa ka be maali tumdi tuma.*

3. *Litaafi ŋɔ lan kpaŋsi ni gbaaibu yi yen gbaai din vootim' vootir' maŋli n gbaai gbaaibu din ni zaŋ n tum tuma.*

Pishi-ni-ayi 22

Zaligu lan kpaŋsi ni sokam mali soli din kuuni o tiŋ zuyu; dama be zali tiŋgbɔŋ la ni so kam bukaata maani zuyu. Ni dinzuyu, tiŋgbɔŋ niima nyela tiŋgbɔŋ zaasa buni, ka di taada kam pa so saandi.

Pishi-ni-ata 23

1. Zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni lan wuhi ni sokam tumdi tuma ka bɔm o suhuyubu tuma din nye din ni sɔŋ o ka sɔŋ o mulichi. Sokam lan mali soli din duhiri o yee ka be nyar' tuun suma tir' o.

2. Nir' wɔligu bini ni nye sheli, di ka soli ka so tooi mɔŋ o li.

3. Tumtumdi kam veeni ka o dir' wahala ka be yɔri o la yɔ' sheŋa din ni sayi o mini o mulichi ka fukumsi ti yen ŋmani di gbaairi o la ka be sɔŋ o zaligu ni buysi shem kundi ni.

4. Tiŋgbɔŋ kam mulichi mali yiko, sɔŋsim soli zuyu, din zaani be dintɔli layiŋgu sheli be ni bɔɔni Siliminsili ni ni Treid Yunions la ka di zabiri be tumtumdi' zuyu.

Pishi-ni-anahi 24

Zaligu lan wuhi ni sokam vuhimi o daaŋkɔli tariga ka tummi tuma saha, din nyaŋa ka diemmi bee n kperimi kperigu saha.

Pishi-ni-anu 25

1. Zaligu lan wuhi ni be nam behigu la sokam zuyu. Ni dinzuyu, sokam mali yiko din bɔri alaafee soya; dama a laa fee n nye binsheyukam. Sokam lan mali yiko din wɔlindi puzuri ni sutura zuyu, ni yili zuyu, ni dinkam nye din maani ka pahiri behigu. Zaŋ n chaŋ gu-man daashiya mi polo, ni kɔŋsim doro, gbariginsim, dakɔlim, kuriginsim ni dunia yili fukumsi kam, zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni sɔŋdi sokam-mi.

2. Zaŋ n chaŋ bia mini o ma shee, sokam mi ni bia dɔyibu tɔ, dinzuyu, bia kam, sheeje ni ŋun mi o ba zaa, zal' sheŋa nan litaafi ŋɔ ni zani yim ni bia la bia, ni dinzuyu ban mali ba nim ni kuuni ka gamdi ka tiŋgbɔŋ nuu pa be zuyu shem, ban ɔi be banim gba mali yiko din gamdi lala.

Pishi-ni-ayobu 26

1. Zaligu lan wuhi ni daadam kam mali yiko din bɔhindi karɔŋ. Gommanti n su yiko ni be yɔ sikuru bihi zuyu ban na piini karɔŋ; ka na bi karim n chaŋ katiŋa la, zaa zuyu. Talahi n nye li ni sokam tɔhi o bia sikuru. Tuun baŋsim sikuru-nim bi kɔŋ tiŋ kam puuni din dolisir' ban zuyuri gɔr' ne n-ne la, ka be karindi n baŋdi venyelinga.

2. Zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni yeliya, ni di veeni ka baŋsim kam pahiri nir' la ninneesim, ka wuhiri bihi jilima ni suzuda ni behigu ni yurlim soya ni nye sheŋa; ka ti wumdi kpamb' yeligu, ka suyulo be sokam sani ka tɔysigu be dunia-yili zuliya kam sunsuuni; ni Muslim-nim ni Yisa Nyaanolib' ni chefirnim sunsuuni, ka Tiŋgbana Nangban Yini Layiŋgu la nia kam pali.

3. Ba-nim ni ma-nim mali yiko din piiri karɔŋbaŋsim sheli be suhu ni yu ni be bihi karim. Zal' sheŋa ŋan be kpe wuhiya ni bihi ba-nim ni be ma-nim yubu la ka zaligu ŋɔ kpaŋsi n nyaŋ binsheyukam.

Pishi-ni-ayopɔin 27

1. Nunkam suhu yu ni o kpaŋsi o kali soya bee o diem dien sheli, bee o wa wa sheli, bee o doli ninneesim so' sheli, soli beni ka di lan tooi niŋ o yubu ka taali kani.

2. Nunkam kpaŋsir' oman zaŋ n chaŋ baŋsim polo, ni nunkam lan kpaŋdi oman zaŋ n chaŋ o nya alifaani, soli kani ka so tooi gu di lan soli zaŋ n chaŋ o yubu maa polo.

Pihita-ayi-ka 28

Zal' sheŋa ŋankam be litaafi bil' ŋɔ ni nyela ti zaasa fali, dinzuyu sokam ni tooi nyu bara n bahi ŋa.

Pihita-yini-ka 29

1. Bobigu shee, sokam mal' la o soli din kpaŋsir' o ka sɔŋd' o, ka o bebu mali danƙo.

2. Soli kani ka so tooi yeli ni o yu oman n-ti yayi. Yelli yi zani, ka be yen vihi yelli maa, zaligu ni zali shem ka di ti soli ni di doli, n yuli maali yelli maa ka di ta sokam yem.

3. Di ka soli ka so tooi gbaai gbaaibu ka o gbaaibu maa tayi Yunaitid Neishins bee Tingbana Nangban Yini Layingu ni buysi shem litaafi bil' ŋɔ ni.

Pihita 30

Ni di ti sokam lahabali ka dama be bi zali zal' sheŋa ŋan be kpe ŋɔ la nin yino kɔ suyu, sokam zuyu ka be zali ŋa. Dinzuyu, zal' sheŋa ŋan be kpe maa ka bibielim soya zuyu, bee tinɲmɔŋ soli zuyu. Dinzuyu sokam luyim tibili venyelinga n wum ka di chib' o.
